

cat. or. els dos timbres *é* i *è* hi coexisteixen. Recordo que a la llar paterna ho vaig aprendre amb *é*, però de més gran, havent-ho sentit sovint *éura*, vaig acostumar-me a aquesta altra pronúncia (i no fóra estrany que el fet que Fabra ho indiqués així en obres seves, em vagi fer dar la balança). A Llança, a Colera i a molts altres pobles de l'orient de l'Alt Empordà vaig anotar *éura* (1958), però ja a Torroella de Montgrí hi posaven la *è* en anomenar el *maz da lax éuras*, d'on dedueixo que ja deu tenir *è* en el Baix Emp.; *éura* a dues persones de St. Aniol de Finestres, a les Llosses, a Besora de St. Quirze; i també, tirant a Tarragona, a Montferri i a Masllorç; i amb aglutinació de l'article *léura* a Cardona (1954). Tanmateix la *é* no és sols de l'Alt Empordà, perquè també ho tinc de gent d'altra terra: així JMCasacuberta (de família arenyenca) i una família amiga d'ells, que també deu ser d'allí o d'altre punt de la Costa de Llevant (1960). Pel Nord entra fins a part del ross.: *elz éuras* a l'alta vall de Sureda (Albera, 1960).

En el Rosselló hi ha una tercera variant antiga amb *-i-*: «tremolava a l'aire, tremolava al vent, / una elra penjada sobre el raig d'argent», JSebPons (*Canta-Perdiu*, 80). Així (*éira*) ho tinc recollit a Argelers, Vilanova de la Rib., Orbanya; Fouché trobava impossible d'explicar això com a consonantització de la *μ* (*Phon. Hi. Rouss.*). En realitat era inadmissible la seva posició de creure que només la consonant final es podia vocalitzar en *μ* (i després tornar-se *i*): obeint a prejudicis fonètics enterament infundats, afirmava que el tractament cat. de *-d-* implosiva interna era *i*; tesi absolutament inconsistent, de la qual ja podem prescindir sense més demostració (cf. *LleuresC*, 300, 188).

Justament, però, en el present exemple sembla tenir fonament pel que fa a *μ > l*, perquè seria l'únic cas de *l* davant *r*. I aquí acaba de demostrar-ho el fet que així continua per terres d'Oc (amb *l > μ*), almenys en provençal: «O moun bé Vincenet, / mai qu'emé tu pousquesse viéure / e t'embrassà coume fai l'éurre, / dins li roudan anariéu béure! / Lou manjà de ma fam serié ti poutounet!», *Mireio* (VIII, 5.5). Altres variants menors: *érla* en el llgd. de Vingrau (1960), b. llgd. *éura*, *léura* o bé *éuna* (Zaun, *Aniana, BbZRPb*. LXI, 151), *léuro* o bé *léuno* en el Roergue (a Camarès, Schüle, *VRom*. II, 261; Vayssier, s. v.). I encara més eloqüent és el fet de l'italià *èllera* (Wiese, *Altital. Elem.*, 17).

Això sembla tenir una explicació natural. Un encreuament amb el gr. *ἔλιξ* (Pok., *IEW*, 1141), que com hem comprovat més amunt (Busa etc.) era justament el nom d'una variant d'heura. Si en general els hellenismes massalotes són una teoria infundada i fantàstica de Wartburg, Brück, Mistral etc., en aquest cas l'àrea Ross.-Prov.-It., sembla imposar-ho. I és que, en realitat, aquí s'explica que el grec, excepcionalment, deixés rastres romànics, puix que és nom de planta (terreny on l'hellenisme és irrefutable). I més puix que hem de creure que hi havia *ἔλιξ* enfilant-se per les parets dels aqüeductes de *Μασσαλλα* i per les de l'amfiteatre de Nîmes (*Νέμανσος*). Tanmateix guardem-nos

de descartar que es tracti del canvi itàlic de *-d-* en *l* (*dingua > lingua*, *dacruma > lacruma*, *daevir > levir*, *coda > cola* etc.); ni fóra bo oposar-se que hom pensi en una romanalla celto-sorotàptica, cf. bret. *ilyeaen* 'heura', que correspon al tipus (P)EDIEVO- del kymri i el còrnic (cf. Stokes-Bezz., 29). En conjunt, però l'explicació hellenitzant resta per ara la més raonable.

DERIV.: *Hedrerera* 'planta d'heura', Tort. (Moreira, *Folkl. Tort.*, 524), Fredes, Xert (1961), i de nou maestr. (GaGirona, *Voc.*, s. v. *granull*), i cap al Migjorn, Laguar. Paral·lelament, a l'Alt Aragó (Biescas de Gállego *yedreras*, Canal de las ~); i *auréira* a Siurana, que correspon al mot de Verdaguer: «Hesperis --- / somia encara estrènyer les filles que no té; / y, après, en l'ayre veure-les pujar, ab gran cantúria, / com blancs tudons que deixan llur niu en les eureses» (*Ail.* x, 5b). La *Edrereta*, les *Edreretes* a Bel, Xert, Ares del Mestre i Confrides (però *zés* verament diminutiu, o un antic collectiu en *-ETA* amb fonètica mossàrab?). *Hedral*, gran estesa de penya tapissada d'heura: *L'edral* de Gtader, a Gulp de la Conca, 1957. *Heurer*. Cultismes: *Hederaci*. *Hedèric*. *Hederiforme*.

Heure, V. *haver* *Heurer*, *heurerera*, V. *heura*

HEURÍSTIC, 'referent a la invenció', derivat savi del gr. *εὐρησκω* 'jo trobo, descobreixo'. □ 1.ª doc.: 1868, *SLitCosta*.

DERIV.: *Heurística* f. (id.).

HEUS i HEUS AQUÍ: en aquest i en els mots anàlegs s'han combinat, en proporcions variables, les partícules del català antic: 1) *ec* 'vet aquí' (sovint usat en la combinació *ec-vos* amb pronom), provinent del llatí vulgar *ECCUM* id.; 2) *heus*, interjecció per cridar l'atenció, que ja s'usava amb aquest valor en llatí antic; i 3) *vet* (avui *vet aquí*), provinent del ll. *VIDĒTE* 'vegeu'. □ 1.ª doc.: totes tres ja en el S. XIII.

L'ús d'*ec* és ben freqüent en català medieval (tant o més que en oc. antic, d'on no hi ha cap raó per creure que el vàgim imitar). El més corrent és que vagi combinat amb el pronom *vos*, i és a tort que alguns l'han escrit amb *h-*: «plàcia-us madona, que --- yo torn en casa. --- Finalment lo fet se féu axí; per què, al vespre, lo jove vinent de caça, *ec-vos* la dona que li ix a carrera e fa-li ses llempoies e abelliments; e aprovà-li la mort del cavall ---», Eiximenis (*Terç*, *NCl*. vi, 31.27); «quatre són diffinicions, / *ec-vos* lurs demostracions», Lull (*Lògica del Gatzell*, 141) i en altres textos de Lull i d'altres.

En l'Edat Mitjana, en una zona de l'Alt Aragó, *ECCUM*, d'acord amb la fonètica d'aquest dialecte en la seva part oriental (on el trobem), donà *yec*, al qual tendeix a ajuntar-se-li la interjecció exclamativa *ah*, d'on *ayec* «ved aquí, mira, atenció!» en el *Vidal Mayor*, de mj. S. XIII (ed. Tilander; cf. Steiger, *RFE* xxxv, 341-4; i els meus *TopHesp.* I, 206ss.). Paral·lelament constatem que en català se li ajuntava l'altra interjecció *eus* o *heu(s)* de valor semblant: «--- co-s vestia la sua camisa, éi comensà autament a cridar e a